

İSMİ ANILDIKÇA YAŞAYAN BARON: GIANNI RODARI'DE DİL, BELLEK VE ÖLÜMSÜZLÜK

Nilay KANARYA

Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İtalyan Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, nilay.kanarya@bilkent.edu.tr, ORCID <https://orcid.org/0000-0002-6878-1320>

Kanarya, Nilay. "İsmi Anıldıkça Yaşayan Baron: Gianni Rodari'de Dil, Bellek ve Ölümsüzlük". idil, 119 (2025/4): s. 667–676. doi: 10.7816/idil-14-119-08

ÖZ

Bu çalışma, Gianni Rodari'nin *İki Kere Doğan Baron (C'era due volte il barone Lamberto)* adlı eserini dil, kimlik, kolektif bellek ve ölümsüzlük temaları çerçevesinde incelemektedir. Paul Ricoeur'ün dil ve kimlik ilişkisine yönelik hermeneutik yaklaşımı, Maurice Halbwachs'ın kolektif bellek kuramı ve Northrop Frye'in anlatıda ölümsüzlük anlayışı, çalışmanın kuramsal temelini oluşturmaktadır. Romanda yer alan "İnsan, ismi anıldığı sürece yaşar" motifi, dil aracılığıyla kimliğin inşası ve belleğin sürekliliğini simgeleyen çok katmanlı bir metafor olarak değerlendirilmiştir. Ritüelin kesintiye uğraması, varoluşun kırılabilirliğini ve kimliğin başkalarıyla kurulan ilişkiler doğrultusunda biçimlendiğini ortaya koyar. Okura hikâyeyi değiştirme daveti ise Umberto Eco'nun "Açık Yapıt" anlayışı ışığında tartışılarak, okur katkısının önemine vurgu yapılmıştır. Sonuç olarak eser, masalsi yapısını aşarak dil, bellek ve okur katılımı üzerinden çok katmanlı bir edebî deneyim sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gianni Rodari, dil ve kimlik, kolektif bellek, ölümsüzlük, açık yapıt, İki Kere Doğan Lamberto

Makale Bilgisi:

Geliş: 17 Nisan 2025

Düzeltilme: 26 Mayıs 2025

Kabul: 5 Haziran 2025

© 2025 idil. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 lisansı ile yayımlanmaktadır.

Giriş

Gianni Rodari (1920-1980), İtalya'nın en etkili ve yenilikçi çocuk edebiyatı yazarlarından biri olmasının yanı sıra gazeteci ve eğitimci kimlikleriyle de tanınır. Omegna'da dünyaya gelen yazar, meslek yaşamına öğretmen olarak başlamış, daha sonra gazeteciliğe yönelerek her iki alanın deneyimlerini edebi üretiminde yaratıcı bir biçimde harmanlamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası İtalya'sının toplumsal ve kültürel dönüşümü süresince çocukların hayal gücünü geliştirmek, onları eleştirel ve yaratıcı düşünmeye teşvik etmek amacıyla kalem aldığı masal, öykü, şiir ve tekerlemelerle geniş kitlelere ulaşmıştır. 1950'lerden itibaren özellikle *Il Pioniere* başta olmak üzere, çocuklara yönelik dergi ve gazetelerde yürüttüğü edebi ve gazetecilik üretimi, okuryazarlığın demokratikleşmesi ile çocuğun kültürel alana etkin katılımını sağlama yönündeki idealleriyle bütünleşerek özgün bir toplumsal misyon kazanmıştır (Rodari, 2018, s.17). 1970 yılında aldığı Hans Christian Andersen Ödülü, Rodari'nin uluslararası ölçekte "çağdaş çocuk edebiyatının yenilikçi sesi" olarak konumunu sağlamlaştırır. Onu yenilikçi kılan, masalı çocuğun eleştirel düşünme ve yaratıcı ifade becerilerini geliştiren bir alan olarak yeniden tanımlamasıdır. Poetikasının merkezinde, çocuğu yalnızca edilgen bir dinleyici olmaktan çıkarıp anlamın ortak yaratıcısı konumuna yerleştiren pedagojik bir yaklaşım yer alır. Estetik yaratıcılığı toplumsal sorumlulukla bütünleştiren bu anlayış, Rodari'nin edebiyatına hem özgün bir biçimsel derinlik hem de dönüştürücü bir toplumsal işlev kazandırır.

Yazar Rodari'nin edebi poetikasının belirleyici unsurlarından biri de masalı salt bir eğlence unsuru olarak değil, çocukların eleştirel düşünme, sorgulama ve hayal etme yetilerini etkin biçimde geliştiren, çok katmanlı bir pedagojik araç olarak yazın sanatında çok önemli bir yer edinir. Ona göre masal anlayışı, çocuk okuru dinleyici konumundan kaldırıp anlatının nabzını tutan, anlamın akışına müdahil olabilen özgürleşmiş bir özneye dönüştüren yaratıcı anlatı pratikleriyle örülüdür. Okul ortamında çocuğun geleneksel olarak üstlendiği pasif konumun yerine; onu yaratıcı, üretici ve araştırmacı bir özne olarak konumlandırarak yeni bir rolün inşasına katkı sağlayacak yöntemler sunmayı amaçladığı *Grammatica della fantasia* (1973) adlı yapıtı, çocuğun zihinsel ufkunu genişletmeyi, dili hem oyun hem de keşif alanına dönüştürmeyi hedefleyen, çağdaş çocuk edebiyatına yön veren temel metinlerden biri olarak öne çıkar (Rodari, 1992, s. 46). Rodari bu eserinde çocukların hayal gücünü besleyen, düşünme biçimlerini esneten ve onları anlatının yaratıcı sürecine dâhil eden tekniklerini sistemli bir biçimde ortaya koyar. "Fantastik İkili" (Binomio fantastico) ve "Fantastik Varsayımlar" (Ipotesi fantastiche), "Tersine Çevirme" (Il rovesciamento) ve bunun gibi pek çok yöntem aracılığıyla masalı, tek yönlü bilgi aktarımından çıkarıp çoğul anlamların üretildiği bir oyun alanına dönüştürür.

Rodari, anlatıda mizahı ve absürdü, didaktizmin katı çizgilerini incelten ve okurla oyunbaz bir ortaklık kuran bir anlatım yolu olarak benimser; dilin dönüştürücü oyun gücünü eleştirel düşünceyle birlikte ustalıkla harmanlar. Bu sayede metinler hem çocuk hem de yetişkin okurun farklı yaşantı ve bilgi birikimiyle yeniden üretebileceği, çok katmanlı ve yoruma açık anlam dünyaları sunar. Bu çok katmanlı yapı ve mizahi-eleştirel düşünce birlikteliği, Rodari'nin 1978 tarihli *İki Kere Doğan Baron* (C'era due volte il Barone Lamberto) adlı romanında da belirgin biçimde görülür. İlk bakışta absürt ve mizahi unsurlarla bezeli gibi görünen yapıt, derin yapısında ölüm, yeniden doğuş, bellek ve kimlik gibi evrensel temaları işler. Romanın merkezinde yer alan "Adın anıldıkça yaşarsın" mottosu, yalnızca anlatının yönünü belirleyen temel motif değil, aynı zamanda kimliğin dil aracılığıyla inşasına ve belleğin sürekliliğine ilişkin çok katmanlı bir metaforudur. Baron Lamberto'nun hizmetkârları tarafından ritüelistik bir tekrar halinde yinelenen ismi, fiziksel gençleşmenin anahtarı olmanın ötesinde, toplumsal hafızanın dilsel pratikler aracılığıyla diri tutulabileceğini ve kimliğin kolektif söylem içinde yeniden üretebileceğini yansıtır. Rodari, yaşam – ölüm, bellek – kimlik gibi ağır temaları, *Grammatica della fantasia*'daki anlatı yöntemlerini kullanarak işler; oyun, mizah, absürtlük aracılığıyla hem metni duygusal olarak hafifletir hem de okuru yaratıcı ve eleştirel düşünmeye yönlendirir. Bu yaklaşım, Gianni Rodari'nin çağdaşı İtalyan yazar Italo Calvino'nun *Amerika Dersleri* adlı yapıtında vurguladığı "hafiflik" ilkesini anımsatır. Calvino bu ilkeyi şöyle ifade eder: "Ağırlığı kaldırmaya çalıştım, kimi zaman insanlardan, kimi zaman gök cisimlerinden, kimi zaman kentlerden; özellikle de öykünün yapısından ve dilden" (Calvino, 2021, s. 17). Buradaki "hafiflik", yüzeysellik yahut önemsizlik anlamına gelmez; tam tersine ağır olanın varlığını inkâr etmeden, onu dönüştürerek taşımanın ve ifade etmenin estetik bir biçimidir.

Calvino'nun "hafiflik" ilkesi Rodari'nin hemen her eserinde olduğu gibi *İki Kere Doğan Baron*'da da güçlü bir karşılık bulur. Roman, merkezine yaşlılık, ölüm ve yeniden doğuş gibi "ağır" ve varoluşsal temaları yerleştirse de bunları mizah, ironi ve oyun aracılığıyla hafifleterek işler. Tematik düzeyde hafiflik, bilhassa

Baron Lamberto'nun ölümüne karşı verdiği mücadelenin dramatik bir patosla değil, absürt bir kurgu içerisinde sunulmasında somutlaşır. Kahramanın gençleşme süreci, adının sürekli yenilenmesi gibi yalın, ritmik ve neredeyse çocuksu bir eylemle gerçekleşir. Bu basit ve ritmik eylem, ölümü durdurma çabasını trajik bir yüke dönüştürmeden, neredeyse bir oyunun kuralının hafifletici mantığına indirger. Yapısal düzeyde hafiflik ise, olay örgüsünün doğrusal ve nedensel bir ilerleyişten çok, beklenmedik sapmalar, ani kırılmalar ve ironik durumlar aracılığıyla gelişmesinde kendini gösterir. Örneğin, Baron Lamberto'nun adının sürekli yenilenmesi sayesinde gençleşmeye başlaması, bilimsel veya mantıksal bir açıklamaya dayanmazken, neredeyse tesadüfi ve masalsı bir olay olarak kendini gösterir. Aynı şekilde, bir grup haydutun adayı işgal etmesi ya da miras peşindeki yeğenin ansızın ortaya çıkması, olay örgüsünün öngörülemez biçimde yönünü değiştirir. Bu gelişmeler, romanın ilerleyişini katı bir nedensellikten uzaklaştırarak hafiflik ilkesinin yapısal düzeyde somutlaşmasını sağlar. Öte yandan romanın açık ve çok katmanlı kurgusu, okuru yalnızca alıcı değil, anlam üretim sürecine katılan etkin bir özne konumuna yerleştirir. Böylece metin hem çocuk hem de yetişkin okura hitap eden çift katmanlı bir anlam örgüsü kurar. Anlatı bir yandan yaşamın sonluluğu üzerine düşündürürken, diğer yandan ismin, sözün ve hatırlanmanın insanı "ikinci kez doğurabilen" dönüştürücü gücünü alegorik biçimde görünür kılar.

Bu makalenin amacı, *İki Kere Doğan Lamberto* adlı eseri dil, bellek ve ölümsüzlük ekseninde nitel bir metin çözümlemesi yöntemiyle incelemektir. Analiz hem edebi hem de kuramsal boyutu bir araya getiren yorumlayıcı (hermeneutik) bir yaklaşım üzerine kuruludur. Çözümleme sürecinde romanın olay örgüsü, karakter kurgusu, dilsel tercihleri ve alegorik yapısı, belirlenen kuramsal eksenler doğrultusunda değerlendirilecektir. Çalışmanın kuramsal çerçevesi, Paul Ricoeur'un "anlatısal kimlik" kavramı, Maurice Halbwachs'ın "kolektif bellek" yaklaşımı, Northrop Frye'in "anlatıda ölümsüzlük tasarımlarına ilişkin görüşleri ile Umberto Eco'nun "açık yapıt" düşüncesi üzerine kuruludur. Bu bağlamda roman hem bireysel kimlik inşası hem de toplumsal bellek süreçleri açısından tartışmaya açılacak; ayrıca Rodari'nin *Grammatica della fantasia*'da ortaya koyduğu yaratıcı anlatı anlayışının söz konusu temalar üzerindeki dönüştürücü etkisi incelenecektir.

Söz konusu romanın seçilmesinin nedeni, bu kuramsal yaklaşımların kesişim noktasında yer alarak dilsel yaratıcılık, bellek inşası ve varoluşun anlatı yoluyla sürekliliği arzusunun eşzamanlı biçimde görünür kılmasıdır. Çalışmanın kapsamı, romanın ana temaları ve bu dört kuramsal yaklaşımın sunduğu perspektiflerle sınırlıdır; biyografik veriler ya da Rodari'nin diğer eserleri yalnızca gerekli görülen durumlarda karşılaştırmalı bağlamda ele alınacaktır. Bu doğrultuda araştırmanın katkısı *İki Kere Doğan Baron Lamberto*'yu hem bireysel hem de toplumsal düzeyde kimlik ve bellek inşasını irdeleyen; ayrıca Eco'nun tanımladığı anlamda "açık" bir eser olarak konumlandırmak ve bu konumlandırmayı özgün bir kuramsal kesişim üzerinden tartışmaya açmaktır.

Rodari'nin metinlerinde dil, yalnızca anlatımın biçimsel bir unsuru değil; kimliğin, belleğin ve varoluşun yeniden inşasını mümkün kılan temel bir yapıtadır. Bu nedenle makalenin ilk durağı, dilin kimlik üzerindeki belirleyici işlevini anlamak olacaktır.

Dil ve Bellek

Dil, salt bir iletişim aracı olmanın ötesinde, kimliğin inşasında kurucu ve belirleyici bir işlev üstlenir. Birey, kendisini ve içinde bulunduğu dünyayı, dil aracılığıyla anlamlandırır. Bu nedenle kimlik, doğuştan gelen değişmez bir unsur olarak düşünülemez. İçinde bulunduğumuz ortamda, başkalarıyla kurulan ilişkiler ve bu ilişkilerde kullanılan dil sayesinde sürekli değişip gelişen bir yapıdır, kimlik. Paul Ricoeur'ün "anlatısal kimlik" anlayışına göre, birey kimliğini, yaşam öyküsünü anlatarak ve bu öyküyü başkalarının hikâyeleriyle buluşturarak kurar (Varlık, 2015, s. 13-14). Bu açıdan bakıldığında dil hem kişinin kendine dair bakışını hem de toplum içindeki yerini yeniden oluşturan ve dönüştüren en önemli araçtır. Dolayısıyla kimlik, yalnızca bireyin kendine dair söylediklerinden ibaret değildir; başkalarının onun hakkındaki sözlerinden, tanıklıklarından ve çağrılarından da beslenir.

Ricoeur, insanı anlamaya çalışırken onu yalnızca "özne" olarak değil, "kendi" olarak ele alır. Bunun nedeni modern insan anlayışının başlangıcına uzanır (Vanleene, 2011, s. 10). Descartes, ünlü "Düşünüyorum, öyleyse varım" sözüyle modern özneyi tanımlar. Ancak Descartes'in *cogito* dediği bu benlik, yalnızca kendine yöneliktir; dünyadan ve başkalarından kopuktur. Tek gördüğü, kendi gözünden gördüğüdür. Ricoeur ise, insanı kendi içine kapanmış bir özne gibi görmeyi sorun olduğunu vurgular. Oysa insan, yalnızca "ben" değildir; "sen"lerle ve "onlar"la kurduğu ilişki bağı içinde varlık ve anlam kazanır. Nitekim, *İki Kere Doğan Baron*, bu yaklaşımı edebi düzlemde somutlaştıran güçlü bir örnek sunar. Baron Lamberto'nun kimliğinin

sürekliliği, biyolojik yaşa ya da fiziksel özelliklere değil, isminin tekrar edilmesine dayanır.

Roman, Orta Gölü civarında, San Giulio Adası'nda yaşayan Baron Lamberto'nun sıra dışı yaşamını merkeze alır. Doksan üç yaşında, bedeni yirmi dört farklı hastalıkla mücadele eden Lamberto, aynı zamanda yirmi dört ayrı ülkede bankası bulunan devasa bir servetin sahibidir. Yaşamla bağı incelenmiş, yaşlılığın gölgesi altında günlerini geçirir. Ne var ki Mısır'a yaptığı bir yolculuk esnasında bir dindardan kadim bir inanç öğrenirler: "İnsan, ismi söylendikçe hayatta kalır" (Rodari, 2013, s. 32). Bu keşif, onun kaderini tamamen değiştirir. Villasının çatı katında, özel olarak seçilmiş altı kişiyi işe alır. Bu kişiler günün her saati aralıksız olarak tek bir ismi yinelerler: "Lamberto, Lamberto, Lambert...". Sözcüklerin bu kesintisiz yankısı onun yaşamını uzatmakla kalmaz; beklenmedik bir biçimde gençliğini de geri getirir. Zamanla kırışıklıkları kaybolur, omurgası dikleşir, sesi gür çıkmaya başlar. Doksan üç yaşındaki bir bedenin yerini zamanın kaçınılmaz akışına meydan okuyan, yeniden canlanmış bir varlık alır.

İnsanın isminin anıldıkça yaşaması, Ricoeur'ün kimlik kavramındaki süreklilik unsurunu dilsel bir ritüele çevirir. Lamberto'nun kimliğini ya da varoluşunu koruyan şey ise ne yaşı ne bedenidir; sadece isminin biteviye söylenmesidir. Burada isim, basit bir tanımlamanın ötesine geçerek varoluşun asli temeline dönüşür.

Romanın olay örgüsü, dilin yalnızca bir iletişim aracı değil, aynı zamanda kimliğin taşıyıcısı ve yaratıcı gücü olduğunu gösterir. Hizmetkârların adını durmaksızın yinemesi, Lamberto'yu yalnızca biyolojik olarak "hayatta" tutmaz, aynı zamanda anlatının dokusu içinde de sürekli kılar. Okur, romanın her aşamasında bu ritüelin yankısını işitir. Böylece Lamberto'nun kimliği bireysel hafızadan ziyade, başkalarının dilinde kök salarak varlığını devam ettirir.

Bu durum, Ricoeur'ün "kimliğin başkalarıyla kurulan anlatılar üzerinden şekillendiği" düşüncesini somut bir biçimde yansıtmaktadır. Lamberto, kendi adını hiç söylemez; kimliğinin inşası, başkalarının onun adını yinemesinde, diğer bir değişle dışardan gelen bir eylemde hayat bulur. Böylece kimlik, burada sadece "kendini anlatmaktan" değil, "başkalarının bireyi adlandırmasından" beslenir ve varlık kazanır.

Bu dilsel süreklilik, roman boyunca kimi anlarda kırılma tehdidiyle karşı karşıya kalır. Bu kırılma yapının en belirgin sarsıntısı, Baron Lamberto'nun yeğeni Ottavio'nun borçlarını kapatmak için dayısının servetine göz dikmesiyle başlar. Adadaki villanın çatı katına çıktığında, hizmetkârların Baron'un adını ritüel gibi durmaksızın tekrarladığını fark eder. Bu farkındalık, Lamberto'nun varlığını ayakta tutan asıl mekanizmanın gün yüzüne çıkmasıdır.

Tam da bu esnada adaya çıkan haydutlar, Baron'u fidye karşılığı serbest bırakmak üzere esir alırlar. Zorbalıklarını kanıtlamak için bir kulağını ve işaret parmağını keserler. Ancak ismi tekrarlanmaya devam ettiği için bu uzuvlar kısa sürede yeniden oluşur. Böylelikle dilin sürekliliği yalnızca varlığı korumakla kalmaz, bedenin eksilen parçalarını dahi geri çağırabilecek bir kudrete dönüşür.

Ne var ki bu döngü, Ottavio'nun hizmetkârlara verdiği uyku ilacıyla kesintiye uğrar. Ritüelin sustuğu an Baron'un bedensel diriliği çözülmeye, varlığı yavaş yavaş sönmeye başlar. Romanda, Lamberto'nun kendi ismini telaffuz ettiği bir ana rastlanmaz; onun yaşamı başkalarının dilinde yankılanan seslere bağlıdır. Bu noktada ölüm, biyolojik yaşamın bitişiyle birlikte dilin susmasıyla kimliğin sessizlik içinde dağılması anlamına gelir. Böylece roman, Ricoeur'ün "kendi"nin başkaları aracılığıyla kurduğu yönündeki düşüncesini, güçlü bir alegorik yoğunlukla görür kılar.

Kimliğin dil aracılığıyla kurulduğunu ortaya koyan bu yaklaşım, belleğin yalnızca bireysel değil, toplumsal düzeyde de nasıl işlediği sorusunu gündeme getirir. Bu noktada Halbwachs'ın kolektif bellek kavramı, Lamberto'nun varoluşunun toplumsal hafıza içinde nasıl süreklilik kazandığını anlamak için verimli bir çerçeve sunar.

Belleğin Katmanları

Baron Lamberto'nun yaşamı, kendi içinden yükselen sessiz bir yankıyla değil, isminin başkalarının ağzından durmaksızın tekrarlanmasından beslenir. Kimlik, tek bir bireyin zihninde kapanıp kalmaz; ortak hafızanın damarlarında atmayı sürdürür. Maurice Halbwachs'ın tanımladığı biçimiyle bellek, zihinde tek başına saklanan silik bir iz olmaktan çok, insanlar arasında paylaşılan sözler ve ortak anılarla sürekli yeniden örülen canlı bir dokudur. Baron Lamberto'nun hikâyesinde bu doku, sözcüklerin biteviye akışıyla varlığın en derin katmanına işlenir.

Türk Dil Kurumuna göre bellek "yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü, dağarcık, akıl, hafıza, zihin" biçiminde tanımlanmaktadır (TDK, t.y.). Bu tanım, belleği hem bireysel deneyimlerin hem de öğrenilmiş bilgilerin bulunduğu zihinsel bir alan olarak kabul eder. Felsefe tarihinde ise bellek hem zihinde saklı kalan hem de bilginin kökenine dair kadim

tartışmaların odağında yer alır.

Platon, belleği doğuştan gelen hakikatin (idealar dünyasındaki bilgilerin) hatırlanması olarak görür. Ona göre öğrenmek, aslında ruhun unuttuğu bu bilgileri yeniden anımsamasıdır. Yani, bilgi deneyimle kazanılmaz; ruhta zaten vardır, hatırlanır. Aristoteles ise belleği, deneyim temelli açıklar. Ona göre bellek, geçmişte yaşananların ve duyularla algılanan şeylerin zihinde bıraktığı izlerin saklanması ve gerektiğinde geri çağırılmasıdır. Burada hatırlama, Platon'daki gibi idealar dünyasından değil, yaşanmış tecrübelerden beslenir (Kırklareli Üniversitesi Felsefe Ansiklopedisi, t.y.). Böylece Platon, belleği deneyim öncesi hakikatin yankısı olarak görürken Aristoteles, onu yaşanmış dünyanın kayıt defteri olarak değerlendirir. Bu felsefi arka plan, belleğin yalnızca bireysel bir yeti mi yoksa toplumsal ilişkiler içinde yeniden üretilen bir olgu mu olduğu sorusunu gündeme taşır ve Maurice Halbwachs'ın kolektif bellek kuramına uzanan yolu açar.

Fransız sosyolog Maurice Halbwachs (1877–1945), belleği bireysel bir zihinsel faaliyet olarak değil, toplumsal bağlam içinde ele alan öncü isimdir. Ona göre kolektif bellek, bireylerin geçmişi hatırlama biçimlerini, ait oldukları grupların değerleri, normları, ritüelleri ve ortak deneyimleri belirler. En kişisel görünen anılar bile toplumsal etkileşim ve başkalarının tanıklığı olmadan var olamaz. Bu durum Halbwachs'ın "sosyal çerçeve" kavramıyla açıklanır: Hafıza, farkında olmadan, ait olunan grubun hatırlama biçimleriyle kodlanır. "Kuşkusuz toplumlara ait bellek yoktur, ama toplumlar üyelerinin belleğini belirler. En kişisel anılar bile sadece sosyal grupların iletişimi ve etkileşimi üzerinden oluşur (Assmann, 2001, s. 40)". Bu nedenle, "anılarımızı ortaklaştırdığımız diğerleri, hafızamızı tazelerken, berrak olmayan anılarımızı hatırlamayı kolaylaştırmakta, onların tanıklıkları söz konusu yaşanmışlığın bir garantisi niteliği taşımaktadır (Üçer, 2024, s. 277)".

Bu çerçevede edebiyat eserleri de kolektif belleğin yeniden üretildiği önemli alanlardan biridir. Anlatılar, yalnızca bireysel deneyimlerin ifadesi değil, aynı zamanda toplumsal hafızanın anlamlarını, sembollerini ve ritüellerini taşıyan kültürel araçlardır. Gianni Rodari'nin *İki Kere Doğan Baron* romanı, bu bağlamda dikkate değer bir örnektir. Eserde bireyin varoluşunun ve kimliğinin başkalarının belleğinde ve dilinde nasıl yaşatıldığı dil –kimlik– bellek üçgeni içinde kurgulanır.

Baron Lamberto'nun anlatıda belirginleşen yönü, bireysel belleğin neredeyse hiç öne çıkmamasıdır. Onun geçmişine dair ayrıntılar, anılar, içsel muhasebeler yok denecek kadar azdır. Bu durum, romanda bilinçli bir tercih olarak okunabilir: Lamberto'nun kimliği, kendi hafızasının içsel sürekliliğinden değil, tamamen başkalarının onun adını dillendirmesinden beslenir. Böylece bireysel bellek, yerini dışsal kaynaklı bir kimlik inşasına bırakır. Bu kırılma, Halbwachs'ın "hatırlamanın daima toplumsal çevreler içinde gerçekleştiği" görüşünü destekler. Toplumsal hafızanın desteğinden yoksun kalan bireysel bellek, yavaş yavaş silikleşen bir gölgeye dönüşür.

İki Kere Doğan Baron'da Lamberto'nun yaşamını sürdüren şey, bireysel iradesi yahut bedensel sağlığı değil, başkalarının onun ismini sürekli olarak dile getirmesidir. Villanın çatı katındaki altı kişinin gece gündüz süren ritüeli Halbwachs'ın tanımıyla mütevazı boyutlarda ama yüksek kapasiteye sahip bir kolektif bellek hücresi işlevi görür. Lamberto'nun ismi sürekli yinelenerek toplum içinde anlamını korur, kişisel kimliği toplumsal bir zemine sabitler ve varlığının sürekliliğini sağlar. Ritüelin kesilmesiyle baronun ölmesi, kolektif belleğin devre dışı kalmasının bireyin hem biyolojik hem de anlatsal varlığını tehdit ettiği düşüncesini somutlaştırır.

Romanın en yoğun sahnesi olan final bölümü, Halbwachs'ın belleğin ortamlar içinde yeniden canlandırılabilmesine dair temel düşüncesini çarpıcı biçimde gözler önüne serer. Uyku ilacıyla susturulan çatı katı, belleğin birincil taşıyıcılarıdır; onların sessizliğe gömülmesi, ilk anda belleğin tümünden kesildiği izlenimi doğurur. Ne var ki baronun ölüm haberi dalga dalga yayılır yayılmaz: ada halkı, gazeteciler, muhabirler ve cenazede toplanan kalabalık onun adını yüksek sesle anmaya başlar:

Bu arada on binlerce kişinin, sürekli fısıldaşan, fiskos yapan, sorular soran, cevaplar veren, çılgınlık atan ya da yorumlar yapan ağızlar hiç kapanmaz:

"Zavallı Baron Lamberto, onca parasına rağmen..."

"Lamberto, zengindi elbette."

"Lamberto iyi biriydi aynı zamanda."

"Kim? Lamberto mu? Altın gibi bir yüreği vardı."

"Evet, evet, işte o Lamberto."

"Sen hangi Lamberto olduğunu sanıyordun?"

"Lamberto bir tanedir... Daha doğrusu bir taneydi." (Rodari, 2013, s. 142).

Böylece bellek, çatı katının dar sınırlarını aşar; kamusal alanda, kitlesel hatırlama ritüelleri ve toplumsal söylem aracılığıyla yeniden hayat bulur. Bu sahne, hafızanın mekânla sınırlı olmadığını, aksine toplumsal ölçekte çoğalarak varlığını sürdürdüğünü açık biçimde ortaya koyar.

Halbwachs'ın yaklaşımına göre, kolektif bellek, mekânla kopmaz bir bağ kurar; anılar belirli yerlerde kök salar, o yerlerin çağrıştırdığı anlamlarla yeniden canlanır. Mezarlıklar, ibadethaneler, savaş meydanları ve hapishaneler gibi sembolik değeri yüksek yerler, bir topluluğun ortak geçmişini hafızada diri tutar. San Giulio Adası da, *İki Kere Doğan Baron*'da bu işlevi üstlenir: Romanın başında ismin tekrarı yalnızca ritüelin sessiz tanığıdır; ancak Baron Lamberto'nun ölüm haberiyle birlikte ada, kitlesel hatırlamanın sahnesine dönüşür. Bu dönüşüm mekânın, belleğin topluluk içindeki yayılımını nasıl güçlendirdiğini ve bireysel varoluşu toplumsal bellek aracılığıyla nasıl yeniden kurabildiğini çarpıcı biçimde gösterir:

Kolektif belleğin var olduğu ve korunduğu alan olarak mekânlara baktığımızda karşımıza daha çok birlikteliğin dışavurumu olan mezarlıklar, ibadethaneler, savaş meydanları ve hapishaneler gibi mekânlar çıkmaktadır. Bellek bu mekânlarda hem yaşam bulur hem de geleceğe eklenir. Maurice Halbwachs kolektif belleği belirli bir toplumsal guruba aidiyet üzerinden tanımlarken birlikteliğin dışavurumu olan mekânın belirleyiciliğine atıfta bulunur. Toplumsal grup kolektif belleklerini bu mekânlar üzerinden anımsayarak var ederler (Bedir ve Tabakoğlu, 2021, s. 29).

Rodari, eserin sonunda Baron Lamberto'nun tabuttan kalkışını, mizahi tonla işlenmiş fakat simgesel ağırlığı yüksek bir sahne olarak kurgular:

Bir anda (fakat böyle bir şeyin olması kaçınılmazdır, bunun olduğunu bahse bile girilebilir!) ölünün bulunduğu tabuttan bazı tepinme seslerinin geldiği işitilir. Herkes başlarını o yöne çevirir. Rahipler ve diğer din görevlileri ilahi okumayı keserler. Orkestra müziğine ara verir. Halk nefesini tutar. Darbe seslerinin gücü daha da şiddetlenir. Kimi oracıkta heyecandan bayılır, kimi kaskatı kesilir: Nasıl olsa bayılmak için çok zamanı olacaktır. Sonunda ani bir hareketle tabutun kapağı aralanır, sonra bir parça daha, derken kuvvetli bir darbeye üst kapak yerinden çıkarak gölün içine yuvarlanır ve ... Baron Lamberto ayağa kalkarak etrafına bakar ve bağırır. (Rodari, 2013, s. 144-145).

Bu "ikinci doğum", biyolojik bir dirilişten çok, kolektif belleğin yeniden kurucu ve yaşatıcı gücünün bir tezahürü olarak belirir. Böylece yazar, Halbwachs'ın, "bellek, topluluk içinde yaşar ve mekânda kök salar" görüşünü, kurmaca evrenin somut olay örgüsü üzerinden aktarılır.

San Giulio Ada'sı, bu sahnede mekânsal bir arka plan olmaktan öte toplumsal hatırlamanın sesi, hareketi ve ritmi haline gelir. Baron'un adı, cenazeye katılanların dilinde yankılanarak ada sokaklarını, meydanlarını ve kıyıları dolaşırken adeta maddi bir varlık kazanır. Lamberto'nun öyküsü, bireysel varoluşun toplumsal hafızadan kopuk düşünülemediğini, hatta kimliğin sürekliliğinin bu kolektif hatırlama zincirine bağlı olduğunu ima eder. İsim, başkalarının dilinde dolaştığı sürece ölüm mutlak bir son olmaktan çıkar. Toplumsal bellek aracılığıyla yaşam, farklı bir biçimde de olsa sürdürülür.

Romanın sonlarına doğru, altı hizmetkârdan biri olan Delfina adındaki genç kız, roman boyunca ikincil bir karakter gibi görünse de ismin tekrarı ritüelinin işleyişine bilinçli bir şekilde müdahale eden kilit bir figüre dönüşür. Lamberto'nun adını daha hızlı tekrarlama yönündeki önerisi, bu ritüelin yalnızca ritmik değil, aynı zamanda zamansal boyutta da kontrol edilebileceğini açığa çıkarır. Dolayısıyla olay örgüsündeki asıl kırılma noktası, Delfina'nın önerisiyle Baron'nun isminin tekrarlanma hızının artırılmasıdır. Bu müdahale, yalnızca onun sağlığını korumakla kalmaz; aynı zamanda giderek gençleşmesini sağlayarak ritüelin etkisini bambaşka bir boyuta taşır. Sonunda ritüel, Lamberto'yu doksan dört yaşından on üç yaşındaki bir çocuk haline getirir. Bu olağanüstü dönüşüm, zamanın akışı üzerinde yaratılan bilinçli bir müdahalenin ve dilin bedensel varoluşu yeniden biçimlendiren gücünün dramatik bir örneğidir.

Delfina'nın bu hamlesi, zamanı kontrol edebilecek deneysel bir kurguya dönüştürür. Ritüel, varoluşu koruyan durağan bir gelenek olmaktan çıkar; zamanı hızlandıran ve müdahaleye açık bir düzeneğe dönüşür. Böylece zaman *chronosun* (çizgisel/ölçülebilir zaman) sınırlarından çıkarak *kairosun* (olayın en uygun, dönüştürücü anı) alanına taşınır.

Bu müdahale, biyolojik yaştan geriye sarılmasının ötesine geçerek kimlik ve iktidar ilişkilerini de yeniden yapılandırır. Başkalarının sesine bağımlı bir yaşam süren Lamberto, artık bilinçli biçimde kurgulanan stratejinin edilgen hedefi olur. Delfina ve diğerleri ise ritüeli farkında olmadan tekrar eden kişilerden, dili ve zamanı amaçlı kullanan etkin aktörlere evrilir.

Lamberto'nun gençleşmesi, ölümsüzlük temasını ironik bir tersyüz edişle sunar: Burada hayatta

kalmak, mutlak bir kazanım olmaktan ziyade toplumsal konumun ve bir ömür boyunca biriken deneyimlerin silinmesine açılan bir "ikinci doğum" anlamını taşır. Zamanın keyfi biçimde bükülebildiği bu anlatı düzlemi, okurun müdahalesine elverişli çok katmanlı bir yapı kurar, böylece sahne, belleğin işleyişi ile fiziksel sonun ötesindeki varoluş arayışı arasında geçişten bir eşik haline gelir.

Kolektif belleğin, bireyin varlığını sürdürme gücü, romanın final sahnesinde farklı bir boyuta taşınır: Bu kez, söz konusu olan yalnızca hatırlanmak değil, hatırlanma yoluyla yeniden doğmaktır. Böylece Halbwachs'ın "toplumsal hafıza" perspektifi, Frye'in "anlatıda ölümsüzlük" anlayışıyla kesişir.

Ölümsüzlük: Fiziksel Sonun Ötesi

İki Kere Doğan Baron'da Lamberto'nun yaşamının sürekliliğini sağlayan isim dillendirme, Maurice Halbwachs'ın kolektif bellek anlayışının somut bir örneğini sunarken bu ritüelin final sahnesindeki dönüşümü, yirminci yüzyılın ön önemli edebiyat eleştirmeni ve teorisyenlerinden Northrop Frye'in edebiyatta "ölümsüzlük" düşüncesinin edebi bir yansıması haline gelir. Frye'a göre edebiyatta ölümsüzlük, fiziksel yaşamın sürekliliğinden ziyade karakterin anlatı içinde ve kültürel bellekte varlığını sürdürmesidir. Bir karakter, hikâye anlatıldıkça, yeniden okundukça ve toplumsal hafızada yer aldıkça yeniden doğar.

Lamberto'nun tabuttan kalkışı masalsi bir mizah unsuru olmasının ötesinde, Frye'in ölümsüzlük anlayışındaki iki temel biçimi bir araya getirir: mitik yeniden doğuş döngüsü ve sembolik diriliş. Mitik yeniden doğuş döngüsü, antik mitlerde ve halk anlatılarında ölüm ile yaşam arasındaki -yaşam – ölüm – yeniden doğuş- geçişi simgeleyen, yaşamın kesintiye uğrasa da yeniden başlamasını sağlayan döngüsel yapıya gönderme yapar. Lamberto'nun ölümü ve ardından gelen beklenmedik "uyanışı", bu döngünün modern anlatıda yeniden yorumlanmış halidir. Sembolik diriliş ise, fiziksel varlığın ötesinde, karakterin toplumsal ve kültürel bellekte yeniden hayat bulmasıdır. Cenazeye katılan kalabalığın onun ismini yüksek sesle tekrarlaması, Lamberto'yu bedensel ölümün ötesinde yaşanan ritüeli yeniden işler hale getirir.

Frye'a göre, anlatının en üst düzeyi olan anagojik evrede semboller birer monattır; yani hepsi tek bir sonsuz ve ölümsüz sembolde birleşir (Bingöl, 2015, s. 1374). Bu düzeyde edebiyat, doğanın güçlerini insan eylemi aracılığıyla yeniden üretir ve bireysel varoluşu kolektif anlam çerçevesine taşır. Romanın finalinde, bu iki boyut iç içe geçer. Uyku ilacını aldıktan sonra çatı katındaki altı kişi derin bir uykuya dalar ve ritüel kesintiye uğramıştır. Bu kesinti, Lamberto'nun ölümünü kaçınılmaz kılar. Ne var ki ölüm haberi hızla yayılırken ada halkı, gazeteciler ve cenazeye katılan kalabalık, onun ismini yüksek sesle tekrarlamaya başlar. Böylece bireysel yaşamı sürdüren dil ritüeli, bu kez kolektif bir eyleme evrilir. Lamberto'nun varlığı, artık yalnızca birkaç kişinin sesinde değil, bütün bir topluluğun belleğinde yankılanır. Bu kitlesel eylem, Halbwachs'ın "sosyal çerçevesi" ile Frye'in "anlatısal ölümsüzlük" fikrini bireysel ölümden kolektif ölümsüzlüğe uzanan bir anlatı köprüsüyle birleştirir.

Rodari, bu sahnede mitos ve logos öğelerini modern masal anlayışında ustalıkla iç içe geçirir. Mitos, Lamberto'nun öyküsünü, kadim anlatılarda sıkça rastlanan "ölümden dönüş" ve "yeniden doğuş" arketipleriyle beslerken logos, bu dönüşü rasyonel bir zemine, yani toplumsal hafızanın dil aracılığıyla yeniden üretmesine dayandırır. Böylece masal hem arketipsel hem de çağdaş bir düzlemde anlam kazanır: Arketipsel boyut, hikâyenin evrensel simgeselliğini derinleştirir; çağdaş boyut ise Gianni Rodari'nin pedagojik ve toplumsal perspektifini yansıtarak metni modern bir toplumsal alegoriye dönüştürür. Pedagojik açıdan Rodari, eserde çocuk ya da yetişkin okuru, bireysel varoluşun toplumsal bağlam içindeki anlamını fark etmeye davet eder; ölümün mutlaklığı karşısında kolektif belleğin gücünü göstererek dayanışma, ortak hafıza ve sözün dönüştürücü etkisi üzerine okuru düşündürmeyi amaçlar.

Romanın sonunda, ölümsüzlük fikri kesin bir zafer olarak değil, kırılğan ve başkalarına bağlı bir olgu olarak sunulur. Böylece Rodari ölümsüzlüğü, biyolojik varoluşun ötesinde, dilin ve hatırlamanın yarattığı bir "ikinci yaşam" olarak kavramsallaştırır.

Lamberto'nun ikinci doğumu, yalnızca karakterin hikâye içindeki varlığını sürdürmesiyle sınırlı değildir; aynı zamanda okura, bu varoluşun anlamını yeniden kurma ve çoğaltma imkânı sunar. Tam da bu noktada Umberto Eco'nun açık yapıt kavramı devreye girer.

Okur Katkısı ve Anlatının Açıklığı

Yirminci yüzyılın önde gelen edebiyat kuramcıları arasında yer alan, aynı zamanda tarihçi, filozof ve İtalyan yazar olan Umberto Eco'nun *Açık Yapıt* anlayışı, edebi metni kapalı ve tek yönlü bir iletim kanalı olmaktan çıkararak, çoklu anlam katmanlarının okur tarafından keşfedilip yeniden üretilbildiği dinamik bir yorum alanı haline getirir. Ülkemizde ve dünya edebiyatında *Gülün Adı* adlı romanıyla tanınan Umberto Eco'ya göre bir yapıt, yazarın belirli bir estetik bütünlük içinde kurguladığı ancak okurun kendi

kültürel kodları, beğenileri ve deneyimleri doğrultusunda yeniden anlam kazandırdığı devingen bir süreçtir. Bu anlayış, eserin özünden uzaklaşmaksızın farklı perspektifler ve anlam katmanları kazanmasına olanak tanır. Eco, bu durumu şu sözlerle ifade eder:

Bu anlamda bir yapıt elbette bir ölçüde “açık” sayılır; metnin okuru her tümcenin, her alegorinin keşfedilmesi gereken çok sayıda anlam barındırdığını bilir, hatta kendine o anki ruh durumuna uygun bir yorum seçecek, (daha önceki bir okumadan farklı bir biçimde yeniden canlandıracak) yapıtı dilediği anlamda kullanacaktır (Eco, 2023, s. 69).

Eco, “açıklık” sınırsız bir yorum özgürlüğü anlamına gelmez. Açık yapıt, okura müdahale imkânı tanırken biçimsizlikten uzak durur ve yapısal bütünlüğü korur. Bu nedenle sunduğu alan, yönlendirilmiş bir katılım çerçevesinde işler. Yazarın kurduğu estetik evren, okurun etkin katılımıyla yeniden anlam kazanır; ancak bu katılım eserin, belirlenmiş ana hatları ve içsel mantığı çerçevesinde şekillenir:

Hareketli yapıt, birçok kişisel müdahaleye olanak tanır ancak bu müdahale biçimsiz, kişisiz bir müdahale olmamalıdır. Bu aynı zamanda yorumcuya yapılan zorlayıcı ve tek yönlü bir davet de değildir; hareketli yapıt her zaman yaratıcısı tarafından tasarlanmış bir dünya olarak kalacak bir şeye, yorumcunun yönlendirilmiş olarak katılmasına imkân tanıyan bir çağrıdır. Diğer bir deyişle yaratıcı yorumcuya tamamlanacak bir yapıt sunmaktadır. (Aşar, 2016, s. 105).

Bu kuramsal çerçeve, *İki Kere Doğan Baron*'da da açıkça görülmektedir. Rodari, kitabın sonunda klasik masal kapanışını ters yüz eder. Geleneksel anlatılarda kahraman yolculuğunu tamamlar ve ödülle mutlu sona ulaşır. Rodari ise, yaşlı baronun tüm maceraların sonunda on üç yaşındaki bir çocuğa dönüşmesini merkeze alarak alışıldık bitiş kurgusunu ironik biçimde bozar. Üstelik bu beklenmedik dönüş, yalnızca olay örgüsünü değil, anlam üretme sürecini de okura açar:

Bu masalın sonundan herkes memnun olmayabilir. Bu arada Lamberto'nun da neler yapacağı, büyüdüğüne ne olacağı bilinmemektedir. Bu konuya, sanırım bir çare bulabiliriz. Sonundan memnun olmayan okuyucular, onu kendi zevklerine göre değiştirebilirler, hatta kitabın içine bir ya da iki yeni bölüm ekleyebilirler. Ya da on üç yeni bölüm daha. Unutmayın, sözcüklerden korkmak yok. (Rodari, 2013, s. 176).

Epilog bölümünde yazar, okura doğrudan hitap ederek hikâyenin sonunu yeniden kurgulama imkânı sunar. Bu yönelim, Umberto Eco'nun “açık yapıt” anlayışıyla örtüşerek metni, tamamlanmamış ve potansiyel olarak sınırsız bir yapıya dönüştürür. Böylelikle anlatı, yazarın mutlak denetiminden sıyrılır; okurun hayal gücü ve yaratıcı yorumlarıyla yeniden inşa edilen bir ortak üretim alanına dönüşür.

Bu strateji, yalnızca anlatısal bir jest olmanın ötesinde romanın tematik eksenine doğrudan bağlanır. Lamberto'nun yaşamını sürdüren “isminin tekrarı” ritüeli, okur nezdinde güçlü bir sembolik eylem niteliği kazanır: Nasıl ki karakterin varlığı başkalarının sesine bağlıysa, metnin varlığı da onu okuyan ve yeniden kurgulayan zihne bağlıdır. Diğer bir deyişle, Lamberto'nun hikâyesi, okurun zihninde ve hayal gücünde yaşamaya devam eder; tıpkı roman boyunca isminin tekrar edilmesiyle hayatta kaldığı gibi bu kez okur tarafından yeniden yazılarak varlığını sürdürür. Rodari, bu yolla metin ile yaşam arasındaki paralelliği ironik bir döngü içine yerleştirir. Böylece hem kahramanın hem de anlatının “yaşamı” okurun etkin katılımıyla mümkün hale gelir.

Sonuç olarak, *İki Kere Doğan Baron*, edebi estetik değeriyle birlikte pedagojik bakımdan da dikkate değer bir eserdir. Hem çocuk hem de yetişkin okurları sorgulayan, hayal eden ve yaratıcı çözümler geliştiren bireyler olmaya davet eder. Bu yaklaşımıyla Rodari, edebiyatın yalnızca anlatılan bir hikâye olmadığını okurun katılımıyla yaşayan, dönüşen ve her defasında yeniden doğan bir yaratım süreci olduğunu güçlü bir biçimde ortaya koyar.

Sonuç

Gianni Rodari, *İki Kere Doğan Baron* romanında masal estetiğini modern anlatı teknikleriyle harmanlayarak dil, kimlik, bellek, ölümsüzlük ve okur katılımı ekseninde çok katmanlı bir edebî deneyim sunar. Bu çalışma, eserin söz konusu temaları nasıl işlediğini dört farklı kuramsal yaklaşım (Ricoeur, Halbwachs, Frye ve Eco) ışığında tartışarak ortaya koymuştur.

Çalışmanın özgün katkısı, Rodari'nin anlatı evrenini disiplinlerarası bir perspektifle değerlendirmesidir.

Dil ve kimlik bağlamında Ricoeur'ün "anlatısal kimlik" kavramı, Lamberto'nun varoluşunun başkalarının dili aracılığıyla sürdürüldüğünü açıklayan sağlam bir zemin sağlamıştır. Belleğin katmanlı yapısı, Halbwachs'ın kolektif bellek yaklaşımıyla somutlaştırılmış; bireysel hafızanın kırılabilirliği, toplumsal hatırlamanın diriltici gücüyle karşıtlık içinde görünür kılınmıştır. Ölümsüzlük temasının Frye'in "sembolik diriliş" kavramıyla kesişmesi, romanın masalsi estetiğini evrensel anlatı arketipleriyle ilişkilendirmiştir. Eco'nun "açık yapıt" anlayışı ise, Rodari'nin okura tanıdığı eş-yaratıcı rolü açıklığa kavuşturarak metnin estetik boyutlarını pedagojik bir çerçeveye bütünleştirmiştir.

Sonuç olarak bu çalışma, *İki Kere Doğan Baron*'u yalnızca edebi bir metin olarak değil, dilin varoluşu kuran gücünü, belleğin toplumsal sürekliliğini ve okurun yaratıcı katkısını aynı potada eriten özgün bir edebiyat laboratuvarı olarak konumlandırmıştır. Rodari'nin masalı bu yönüyle hem çocuk hem de yetişkin okuru düşündürmeye, sorgulamaya ve anlatının yeniden yazımına davet eden zamansız bir deneyim alanı hâline gelmektedir.

Kaynaklar

- Aşar, H. "Umberto Eco: Açık Yapıt ve Sınırsız Yorum Tartışması." *Temâşâ* 5 (2016): 99–118.
- Assmann, J. *Kültürel Bellek: Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*. Çev. A. Tekin. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2001.
- Bedir, A. ve Tabakoğlu, A. "Hatırlama ve Kolektif Hafıza." *Kadim Akademi Sosyal Bilimler Dergisi* 5, no. 2 (2021): 25–49. <https://doi.org/10.55805/kadimsbd.775113>
- Bingöl, U. "Eleştirinin Anatomisi Adlı Eser Üzerine." *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 4, no. 3 (2015): 1366–1381. <https://doi.org/10.7884/teke.515>
- Calvino, I. *Amerika Dersleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2021.
- Eco, U. *Açık Yapıt*. Çev. T. Esmer. İstanbul: Can Yayınları, 2023.
- Felsefe Ansiklopedisi. "Bellek." *Kırklareli Üniversitesi Felsefe Ansiklopedisi*. Erişim tarihi: 13 Ağustos 2025. <https://www.klufelsefe.com/kelime/bellek/>
- Rodari, G. *Scuola di fantasia* [Dijital baskı]. Milano: La Nave di Teseo, 1992.
- . *İki Kere Doğan Baron*. Çev. C. Ortaçgil. İstanbul: Can Yayınları, 2013.
- . *Düş Kurma Kuralları*. İstanbul: Epsilon Yayınları, 2018.
- Türk Dil Kurumu. "Bellek." *Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim tarihi: 13 Ağustos 2025. <https://sozluk.gov.tr/>
- Üçer, A. "Collective Memory According to Maurice Halbwachs." *4. Boyut Journal of Media and Cultural Studies* 25 (2024): 275–282. <https://doi.org/10.26650/4boyut.2024.1541723>
- Vanleene, S. M. A. *Paul Ricoeur'de Kendiliğe İlişkin Bir Sorgulama Olarak Anlatısal Kimlik Sorunu* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, 2011.
- Varlık, S. "Ricoeur'ün Hermenötğinde Merkezdisi Özne." *Kaygı: Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi* 24 (2015): 1–27.

THE BARON WHO LIVES AS LONG AS HE IS REMEMBERED: LANGUAGE, MEMORY AND IMMORTALITY IN GIANNI RODARI

Nilay KANARYA

ABSTRACT

The present study examines Gianni Rodari's *The Twice-Born Baron* (*C'era due volte il barone Lamberto*) through the thematic lenses of language, identity, collective memory, and immortality. The theoretical framework integrates Paul Ricoeur's hermeneutic approach to the interplay between language and identity, Maurice Halbwachs' theory of collective memory, and Northrop Frye's concept of immortality in narrative form. In the novel, the motif "You live as long as your name is spoken" operates as a multilayered metaphor, symbolising both the construction of identity through language and the continuity of memory. The disruption of this ritual underscores the fragility of existence and the narrative's role in shaping identity, particularly within the communal sphere. Furthermore, the novel's invitation to the reader to alter the story is analysed in light of Umberto Eco's *Open Work* theory, emphasising the significance of reader participation in narrative construction. Ultimately, the work transcends its fairy-tale framework, offering a multifaceted literary experience that intertwines language, memory, and active reader engagement.

Keywords: Gianni Rodari, language and identity, collective memory, immortality, open work